

Джерела ілюстративного матеріалу:

EL: Georges Sand. Elle et Lui. – Les Belles Editions, 63, Rue Servan, 63, Paris-XI, 1893. – 189 p.

*Федорова О.В.
Національний педагогічний
університет імені М.П. Драгоманова*

ГЕНДЕРНИЙ ТА КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСІВ

Сучасна система лінгвістичних дисциплін знаходиться на стадії інтенсивних перетворень. Змінюються аспекти та зміст розробок у галузі давно сформованих розділів мовознавства, уточнюються та поглиблюються зв'язки з суміжними науками, формуються нові лінгвістичні дисципліни та напрямки. В той же час нова проблематика, яка стосується окремих сфер мовленнєвої діяльності, виникає і в рамках інших наук – соціології, психології та логіки, зберігаючи при цьому свою методологічну специфіку. Усі ці зміни безпосередньо пов'язані зі змінами в загальній орієнтації мовознавства, яка намітилися на початку 70-х років ХХ ст. Вони можуть бути охарактеризовані як перехід від вивчення мови як формальної системи, абстрагованої від умов її використання, до розгляду мови як засобу комунікативної взаємодії, яка здійснюється в соціальному контексті [3, 71].

Наріжним каменем нової парадигми мовознавства є людина у діалектичному зв'язку з мовою. Таке розуміння призначення лінгвістичних досліджень дозволяє окреслити коло важливих перспектив у пізнанні людини і суспільства крізь призму мови. Сучасні мовознавці уже володіють значними напрацюваннями, що виявляють особливості людських оцінних суджень, емоцій, мотивів та фреймів поведінки, стереотипів, концептосфери, когнітивних процесів, соціальних ролей і статусів та ін. шляхом інтерпретації мовних явищ та мовленнєвих актів [1]. Однак питання про вибір найбільш репрезентативного об'єкта дослідження залишається актуальним. Важливо, аби обраний об'єкт віддзеркалював не лише об'єктивно висловлену інформацію, але й людину, що дану інформацію висловлює в усій її суб'єктивності та соціальності у певних ситуаціях мовлення.

Більшість чених схиляються до думки, що таким об'єктом може бути текст та дискурс. Розуміння тексту як інформаційно-комунікативної одиниці найвищого рівня мови спирається на такі його ознаки, як послідовність мовних знаків, лінійність структури, семантична зв'язність та змістова цілісність. Розвиток комунікативної лінгвістики розширює уявлення про текст не тільки як про готовий продукт мовлення, а й як елемент комунікативного акту в позиції між трансмісором і реципієнтом, між мовцями, між адресатом та адресантом [9; 138]. Деякі вчені ототожнюють процес спілкування з текстом, вважаючи його втіленням самої комунікації. Інші – розглядають текст як результат спілкування, співвідносячи його з поняттям “дискурс”. У такому розумінні текст постає як “вичерпаний”, “зупинений” дискурс” [3; 73].

Поняття “дискурс” відносно поняття “текст” є новим, однак також характерне варіативністю трактувань та визначень. Ф. С. Бацевич визначає дискурс як: “тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; як синтез когнітивних,

мовних та позамовних чинників, які визначаються конкретним колом “форм життя”, залежних від тематики спілкування, що має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів” [2, 138].

Дискурс і текст, що його втілює, невичерпні й різноманітні, як і саме людське спілкування й мовлення. Осягнути його весь, вочевидь, є нездійсненним. Саме тому вчені виокремлюють цілий ряд різновидів дискурсу. Беззаперечно, дослідження будь-якого типу дискурсу як джерела знань про людину та суспільство є перспективним і важливим, однак, на нашу думку, є окремі типи дискурсу, які можна вважати найбільш репрезентативними в даному плані. До таких ми відносимо, зокрема, публіцистичний дискурс, сутність якого визначається мовним жанром: інформувати впливаючи, тобто здійснювати прагматичний вплив на адресата. Публіцистичний дискурс орієнтований в першу чергу на суспільство, засобами публіцистики висловлюється і формується суспільна думка, визначаються стандарти статусних ознак індивідуума в суспільстві, відбувається опосередковано міжсоціумний діалог. Завдячуючи жанровій різноманітності, багатьом каналам трансляції, публіцистичний дискурс формує потужні інформативні потоки впливу. Засобами публіцистики формується певна картина світу в суспільстві [9, 92-97].

Серед підтипів публіцистичного дискурсу нас особливо цікавить газетний, як такий, де слову надається визначальна роль, порівняно з телевізійним, радіо, журнальним та іншими, де широко використовуються звук, зображення, анімація тощо. Газетний дискурс характеризується свідомим вибором друкованого видання читачем, аналітичністю змісту, регулярністю надходження інформації [8; 21].

Різнманітні тексти сучасної преси досліджуються в комунікативно-прагматичних аспектах, в поле зору дослідників потрапляють різноманітні мовні явища, що забезпечують вплив та маніпулювання читацькою свідомістю. Для нас особливий науковий інтерес становлять гендерний та когнітивний аспекти дослідження газетного дискурсу в руслі репрезентації в ньому концептів “чоловік” та “жінка”.

У сучасній вітчизняній лінгвістиці наявні дослідження даної проблематики на базі англійської мови. Мовознавці О. В. Дудолодова, А. П. Мартинюк розуміють публіцистичний дискурс як комунікативний контекст дослідження мовних явищ, що є мовними репрезентаціями концептів свідомості [5, 6]. Мовна репрезентація концептів “чоловік”, “жінка” відбивається в одиницях різних структурних рівнів мови. Зокрема і в іменниках – назвах осіб, особливо в тих, що є структурно маркованими за ознакою гендера референта та експліцитно вказують на стать останнього.

На морфо-семантичному рівні концепт “жінка” репрезентується шляхом утворення номінацій референтів жіночої статі додаванням морфемних маркерів (-ess, -trix, -ette, -euse, -ine etc.) до загальнородових номінацій. Загальнородові номінації в спільнокоренових опозиціях з номінаціями референтів жіночої статі реалізують мовну репрезентацію концепту “чоловік”. Даний процес тісно пов’язаний і значною мірою регулюється рядом стереотипних уявлень та етносоціокультурних асоціацій щодо концептів “чоловік” та “жінка” у конкретному лінгвокультурному соціумі на конкретному етапі його розвитку.

Суфікс жіночого роду, маркуючи загальнородову номінацію особи, переводить її в розряд винятків із загального правила і тим самим акцентує увагу на екзистенціальних відмінностях референта жінки від типового представника категорії, позначеного загальнородовою номінацією, тобто референта чоловіка. У результаті референт-жінка постає як нетиповий, маргінальний член цієї категорії. Тим самим статусно маркована номінація жіночого роду може легко актуалізувати негативний асоціативний потенціал патріархального гендерного стереотипу, у межах якого всі соціально вагомі ролі належать

чоловіку, а жінці виділено роль помічниці, що забезпечує його життєдіяльність [6, 139].

В американському та британському публіцистичних дискурсах мовна репрезентація концептів “чоловік” та “жінка” характеризується такими особливостями: поряд з тенденціями до використання гендерно-нейтральних одиниць мають місце тенденції зворотнього напрямку, що виявляються у поширенні мовних засобів, які відносяться до андроцентричних. Ці різноспрямовані тенденції найвиразніше проявляються в американському публіцистичному дискурсі, британський публіцистичний дискурс відрізняється більшою консервативністю [5, 12]. В обох дискурсах має місце зменшення частотності вживання “андроцентричної” номінації *man* на фоні зростання частотності використання її “політично коректних” варіантів у репрезентації концептів “чоловік” та “жінка”.

Формально марковані складні номінації з компонентом *-man-* демонструють різні закономірності функціонування в газетному дискурсі залежно від розташування його у слові. Частотність складних номінацій з компонентом *-man-* на початку слова спадає останнім часом як в американському, так і в англійському газетних дискурсах, однак номінації з компонентом *-man-* наприкінці слова характеризуються коливанням частотності вживання [8, 12-14].

Мовне вираження концептів “чоловік” та “жінка” у газетному дискурсі мотивується не лише лінгвосоціальним контекстом взагалі, а й гендерним статусом окремого суб’єкта дискурсу.

Нашу увагу зосереджено на використанні структурно маркованих гендерно-нейтральних номінацій особи як мовних репрезентацій концептів “чоловік” та “жінка”.

Емпіричні спостереження виявляють численні приклади використання останніх:

...among the members of jury was the legendary Ukrainian poetess Lina Kostenko (Kyiv Weekly N26, July 5 2006, p.15;)

Margaret Beckett – Minister of Foreign Affairs of Great Britain...(The Day N3, Febr. 7 2006, p.11).

Нами помічено, що окремі автори в своїх статтях використовують для номінації одного й того ж референта як гендерно марковані, так і нейтральні терміни:

Sofia Rusova was the founder of Ukrainian preschool pedagogy and... the stateswoman of Ukraine;

Sofia Rusova went down in history as a prominent Ukrainian pedagogue author of the concept of national education...(The Day N6, January 28, 2006, p.7)

Гендерні особливості проявляються у відмінному використанні мовних засобів репрезентації концептів “чоловік” та “жінка” суб’єктами чоловічої і жіночої статі в англійському газетному дискурсі:

Larysa Skoryk, professor of architecture; deputy chairperson of the United Ukraine civic forum...(The Day N3, Febr.7, 2006, p.4);

The president’s wife, Kateryna Yushchenko ended her one-year term as a chair-woman of the foundations supervisory board.....(The Day N7, March 7, 2006, p.1).

Це лише окремі приклади, які підтверджують перспективність подальшого дослідження англійського газетного дискурсу в когнітивному та гендерному аспектах.

Використана література:

1. Антологія світової літературно критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубицької. – 2-е вид., доповн. – Л.: Літопис, 2002. – 832 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: “Академія”, 2004. – 334 с.
3. Вецур Т.А. Текст та дискурс: проблеми диференціації // Актуальні проблеми філології та

- перекладознавства: Збірник праць та доповідей Всеукраїнської наукової конференції. 12-13 травня 2005 р. – Хмельницький, ХНУ: 2005. – 320 с.
4. Данилова Е.Е. Информационное развитие социальных систем. – М.: Изд. РИП – Холдинг, 2002. – 130 с.
 5. Дудолодова О.В. Динаміка мовної репрезентації гендера в англійському публіцистичному дискурсі (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.) Автореферат дис...канд. філол. наук: 10.02.04./ Харківський національний у-т ім. В.Н. Каразіна. Х., 2003. – 20 с.
 6. Мартинюк А.П. Конструювання гендеру в англійському дискурсі. – Харків: Константа, 2004. – 292 с.
 7. Матвеева О.О. Щодо проблеми дефініції тексту як об'єкту лінгвістичного дослідження. // Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських та германських мов та літератур: Матеріали II Міжвузівської конференції молодих учених. – Донецьк: ДонНУ, 2004. – С. 198-200.
 8. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – М.: Реал-бук, К.: Ваклер, 2001. – 656 с.
 9. Яблонська І.В. Розуміння художнього тексту в рамках лінгвістичної стилістики. // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: Збірник праць та доповідей Всеукраїнської наукової конференції. 12-13 травня 2005 р. – Хмельницький, ХНУ: 2005. – 320 с.

Чайковська О.В.
Київський міжнародний університет

КОНЦЕПТ “ПЕРЕГОВОРИ” ЯК ЕЛЕМЕНТ ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Мета статті – дослідити роль та функції концепту “*переговори*” в дипломатичному дискурсі.

Поставлена мета передбачає розв’язання таких **завдань**:

- простежити семантичні зв’язки між поняттями-термінами *дискурс*, *дипломатичний дискурс* та *дипломатія*;
- уточнити визначення поняття *дипломатичного дискурсу*;
- виявити шляхи семантизації концепту “*переговори*” в структурі *дипломатичного дискурсу*.

У сучасній дискурсології багатьох дослідників [2; 7] об’єднують такі засади: 1) статична модель мови є надто простою і не відповідає її природі; 2) динамічна модель мови базується на спільній діяльності людей, які намагаються виразити свої почуття, обмінятися ідеями, досвідом тощо; 3) спілкування відбувається у комунікативних ситуаціях, які мають розглядатися у культурологічному контексті; 4) центральну роль у комунікативній ситуації відіграють люди, а не засоби спілкування; 5) комунікація включає докомунікативну і посткомунікативну стадії; 6) текст як продукт комунікації має декілька вимірів, головними з яких є породження й інтерпретація.

Для того, щоб з’ясувати суть дипломатичного дискурсу необхідно простежити зв’язки між поняттями *дискурс*, *дипломатія*, а також *переговори*, що є центральним елементом дипломатії.

Семантичне поле лексеми дискурс можна представити шляхом застосування методу соціоніки: Р (логіка дій): з’ясування потенційної користі, враховуючи різні фактори, зокрема ситуацію, план дій, технологію та самі дії; L (логіка взаємовідношень): мовленнєва система в дії, всі можливі впливи; E (етика емоцій): вираження емоційного сприйняття; R (етика взаємовідношень): дипломатичне/недипломатичне спілкування; I (інтуїція можливостей): здатність, можливість досягнення якогось результату, поставленої мети; T (інтуїція часу): аналіз довгострокових/ короткострокових перспектив; F (вольова сенсорика): волевиявлення та розробка певної тактики задля досягнення мети; S (сенсорика)